

Zajęcia terenowe w programie pracy szkoły

Lidia Chrapczyńska

Przedmiotem wszelkiej edukacji przyrodniczej jest „przyroda”. W oczach dziecka jest to po prostu wszystko, co nas otacza. Już taka definicja podpowiada, co zrobić, aby dotrzeć do źródła prawdy o przyrodzie. Naturalną reakcją poznawczą dziecka jest dotarcie do obiektu badań bezpośrednio i osobiście. Niestety tę naturalność z wiekiem tracimy, a ci którzy ją zachowują – zostają... naukowcami.

Tymczasem tak wiele argumentów przemawia za edukacją przyrodniczą bezpośrednio w terenie:

- holistyczne postrzeganie przyrody,
- wykazywanie różnorodności środowiskowej,
- wyszukiwanie i udowadnianie związków przyczynowo-skutkowych,
- udostępnianie pierwotnej, niezdeformowanej informacji o środowisku,
- rozbudzanie związków emocjonalnych ze środowiskiem lokalnym,
- łączenie nauki z zabawą i refleksją,
- inicjowanie działań na rzecz środowiska,
- polisensoryczne postrzeganie przyrody,
- stymulowanie umiejętności samodzielnych badań,
- motywowanie do działań na rzecz rozwoju zrównoważonego,
- kształtowanie odpowiedzialności za własne środowisko,
- uwrażliwianie uczniów na walory estetyczne przyrody.

Ta rozpoczęta lista celów możliwych do zrealizowania na zajęciach terenowych – to nie przypadek – pokrywa się z celami wytyczonymi w *Podstawie programowej...* dla przedmiotu przyroda.

Skoro jest wiele argumentów – to dlaczego zajęcia terenowe nie mają stałego miejsca w programach szkolnych? Myślę, że problem leży głównie w organizacji pracy nauczyciela przyrody, skorelowanym równocześnie z planem pracy całej szkoły. Skoro mowa o organizacji, wystarczy odpowiedzieć na kilka pytań:

- ? **Dlaczego? (wytyczyć cele)**
- ? **Kto** (będzie uczestnikiem, kto prowadzącym, a kto opiekunem)?
- ? **Jak?** (dobrać metody)
- ? **Gdzie?** (wytyczyć trasę i wcześniej ją przejść i opisać)
- ? **Kiedy?** (umieścić w planie pracy szkoły – zajęcia terenowe odbywają się tylko w szkołach, gdzie jest nowoczesny dyrektor)
- ? **Co?** (ustalić treści i zadania – oczywiście zgodnie z *Podstawą programową...*

Odpowiadając sobie na powyższe pytania zorganizowałam wiele zajęć terenowych w tegorocznej klasie IV. Uważam, że ta forma kształcenia zwielokrotnia efekty pedagogiczne. Podczas takich zajęć uczniowie zdobywają nie tylko wiadomości i umiejętności z zakresu przyrody, ale również – szereg umiejętności interpersonalnych (tak bardzo pożądanym w nowoczesnej szkole).

*

Poniżej załączam kilka kart pracy dla ucznia, które ilustrują moje metody i techniki.

Karta pracy

Czy wiesz, jak zachowywać się w terenie?

Zadanie:

Porozmawiajcie przez chwilę na wskazany temat. Następnie wybierzcie Sekretarza w grupie, który będzie zapisywał Wasze wspólne pomysły. Teraz podyktujcie Sekretarzowi zasady wymyślone przez Siebie.

Zasady zachowania się na wycieczce w terenie:

- ☺
- ☺
- ☺
- ☺
- ☺
- ☺
- ☺

Wybierzcie osobę, która przeczyta powyższe zasady na głos.

Na zakończenie poproście nauczyciela o rozklejenie kartki, aby porównać swoje zasady z „Kodeksem przyrodnika”.

KODEKS PRZYRODNIKA

- Kiedy zbierasz rośliny, bierz tylko te, których potrzebujesz i upewnij się, że zostawiłeś wiele innych okazów z tego gatunku.
- Pozostaw miejsce, w którym byłeś, w takim stanie, w jakim je zastałeś.
- Nigdy nie zakłócaj spokoju ptaków siedzących w gnieździe i nigdy nie wybieraj jaj z ptasich gniazd.
- Postępuj łagodnie z wszystkimi zwierzętami, które złapiesz. Uwolnij je, kiedy tylko ukończysz obserwacje.
- Nigdy nie zrywaj rzadkich roślin i nie łap rzadkich zwierząt, szczególnie kiedy są pod ochroną.

Karta pracy w terenie

ZAPAMIĘTAJ, ŻE...

- ⇒ Organizmy (czyli rośliny, zwierzęta, grzyby i drobnoustroje) występują w przyrodzie zwykle w zbiorowiskach.
- ⇒ Grupy zbiorowisk wraz z siedliskiem tworzą ekosystemy.
- ⇒ Każdy ekosystem ma swoją nazwę, np. las, pole lub staw.
- ⇒ Określone zbiorowisko organizmów należy zwykle do określonego dla niego środowiska, czyli miejsca zamieszkania.

⌚⌚ Czas na ZADANIA - do wykonania w Twojej grupie

Spacerując dzisiaj po terenie spotkacie kilka różnych zbiorowisk organizmów. Otwórzcie teraz szeroko oczy i nadstawcie uszy, aby dostrzec jak najwięcej zbiorowisk organizmów.

⌚ Podczas całych zajęć wpisujcie do tabeli, co zauważyliście. (W razie wątpliwości zapytajcie nauczyciela.)

L.p.	Nazwa ekosystemu	Jego środowisko	Mieszkające tu organizmy
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			

Kartę wypełnili:

..... z klasy

..... z klasy

..... z klasy

..... z klasy

..... z klasy

..... z klasy

*Karta pracy w terenie***Czy wszystko w przyrodzie żyje?***Zapamiętaj, że...*

Przyroda to wszystko, co nas otacza, czyli organizmy żywe oraz elementy nieożywione.

⊕ 10 min. na Zadania – do wykonania w Twojej grupie.

Rozejrzyjcie się uważnie dookoła po to, aby zauważyć jak najwięcej elementów przyrody, zarówno tej ożywionej, jak i nieożywionej. Wszystkie spostrzeżenia wypiszcie do odpowiedniej kolumny:

L.p.	Elementy przyrody ożywionej	Elementy przyrody nieożywionej
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		
11.		
12.		
13.		

Zastanówcie się...

Czy zawsze wiedzieliście na pewno, gdzie wpisać dany element? Dlaczego mogły powstać wątpliwości?

Czy przyroda ożywiona mogłaby istnieć bez sąsiedztwa przyrody nieożywionej?

*Karta pracy w terenie***Czy chciałbyś zostać geologiem?***ZAPAMIĘTAJ, ŻE...*

- Kamienie, które spotykasz wokół siebie są okruchami wielkich skał, z których zbudowana jest planeta Ziemia.
- Ludzie, którzy badają skały (np. ich wiek i skład mineralny) nazywają się geologami.

⌚ 30 min. na ZADANIA - do wykonania w Twojej grupie

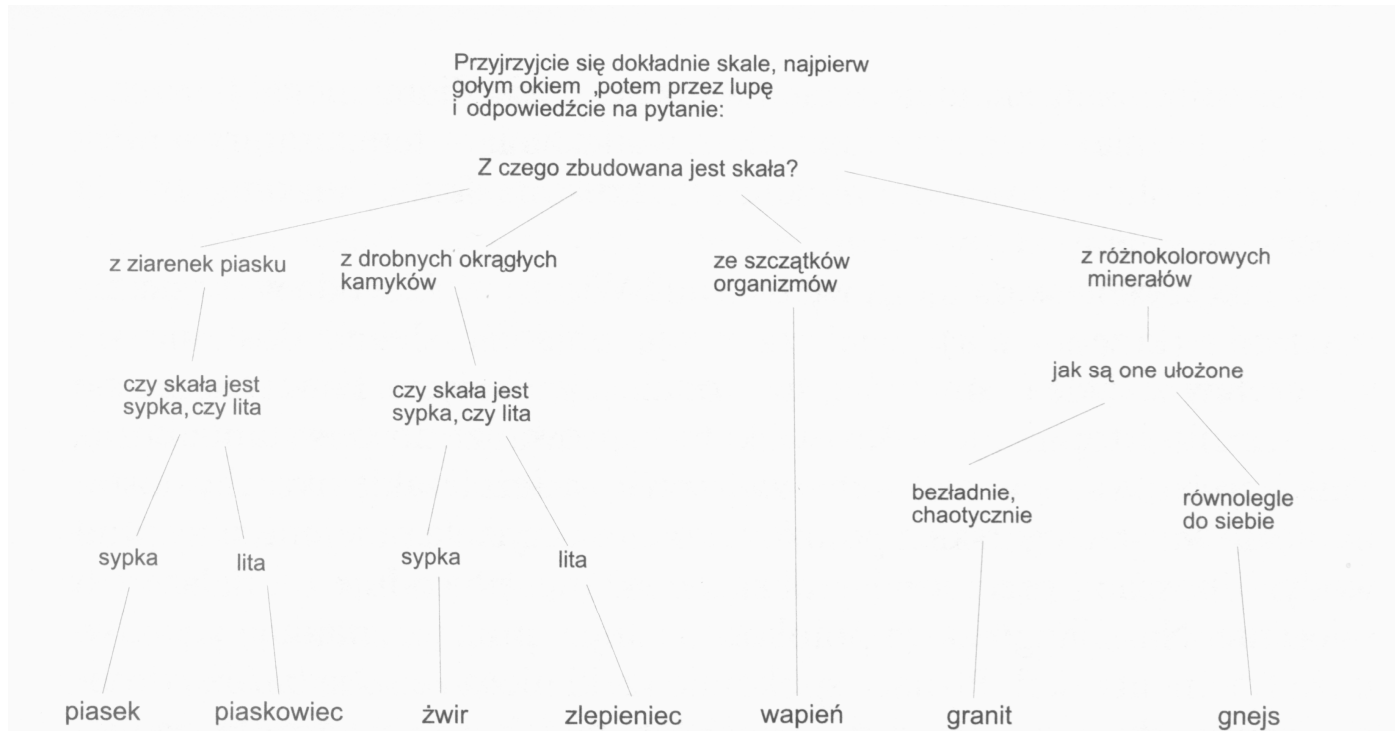
Wyobraźcie sobie, że jesteście geologami i musicie zbadać skały w swoim otoczeniu.

- 1) W tym celu poszukajcie przykładów różnych skał w miejscu pobytu.
 - 2) Przyjrzyjcie się dokładnie próbkom używając lupy.
 - 3) Następnie odpowiedzcie na pytania zawarte w załączonym na odwrocie *Kluczu do rozpoznawania skał*, a dowiecie się, co znaleźliście.
 - 4) Te nazwy skał, które udało się Wam rozpoznać, podkreślcie kolorową kredką na schemacie.
 - 5) Teraz sprawdźcie, czy pod powierzchnią, na której stoicie, też występują skały. Jak wykonacie to zadanie? (Radzę zajrzeć do przybornika w poszukiwaniu łopatk).
- Uwaga! Aby wykonać zadanie (5) nie musisz kopać nowej odkrywki, jeżeli w pobliżu znajduje się inna, którą wskaże Ci nauczyciel.*
- 6) Na zakończenie usiądźcie i porozmawiajcie w grupie o wynikach badań geologicznych przeprowadzonych przez Siebie. Przypomnijcie sobie, jakie znaleźliście skały i czym się one różnią.
 - 7) Sprawozdawca grupy poinformuje o Waszych odkryciach całą klasę.

Zastanów się...

Dlaczego chciałbyś lub nie chciałbyś zostać w przyszłości geologiem?

Klucz do rozpoznawania skał

Źródło: Przyroda 4. Podręcznik dla szkoły podstawowej. Wyd. Prószyński i S-ka, Warszawa 2000, s. 55